

חידושי הר"ל
 [א] מטפח בו דברים בחמתך. כמו שכתוב וירמיה נב, טו וידבר אתו משפטים, ודרכו ב' משפטים שמרד בה' ומתך: אמר רבי יוסי ברבי חנינא בקרנות בר, איכה רבה ו, ו' פ' ט"ז נהגתי כשיטתא דמתי: של שעורים בר כדי שיתחללו מעין, עין שבת וקח, אף שיתחללו מעין לפי מה שכתוב שבת וקמט, ו' שחשב להרביש במשכב וכו', י' לפרש שכן היה עושה לו זה יקר עצמן בר. לפיכך אמר ט' ואתה מבזה אותו, שבת קלון מכבוד, דרש מכבוד שהגיע לך על ידו והיה ראוי שכתבו גם כן, שבת קלון לדקיה דרש שבת וכו' השבחה פוטל יואל:

ג (א) רב פתח הוי משקה רעהו. משום דקשה לו מה ראה הכתוב לפרסם סעודתו ושתי כלקמן. מתוך רצו דלחא לאשמועינן מה שגזר עליה שכתוב ערומה, עזה משפט בית נבוכדנצר לידן ערומים. ולהכי דרש האי קרא צבית נבוכדנצר שנידון כולם ערומים, שמה גם אתה כו' עד זו ושתי. ויפה ענף: זה נבוכדנצר. שהשקה את לדקיהו יין מגתו כלקמן: רעהו זה צדקיהו. וקראו רעהו על שהיה מלך כמוהו: מה אתה מטפח בו דברים בחמתך כו'. פירוש שקנתר לנבוכדנצר כמה שכתמו וכתבו על לדקיהו בשביל שמרד עליו סיפח ומיכר בו שני דברים, כאילו כופס עליו גם כעבור שמרד גם באלהיו, והראה את עלמו כאילו מקנא גם להקדוש ברוך הוא. אכן שקר רעיונו בקרבו, שאילו באמת היה דעתו לקנא בשביל הקדוש ברוך הוא לא היה לו להזכיר כעטמו עליו רק מה שמרד באלהיו, ולא לקנא כלל לכבוד עלמו ולערב חול בקודש, כי מה לתבן את הכר לספח ולחבר קנאת הקדוש ברוך הוא עם קנאת האדם. ולכן כמה שסיפח בו דברים בחמתו וכעטמו כאילו הוא בעלמו גם כן יכול להתקיים עליו בלתי הקדוש ברוך הוא חלילה, נראה לכל שקנאתו להקדוש ברוך הוא הוא שקר מוחלט ואין פיו ולבו שיש בקנאתו להקדוש ברוך הוא: ומקנן בו דברים. פירוש מהכר וסופחו (ואיך לו דברים כמו פתת קרול עליך. להשגיח בך לעזרך: וגם במלך נבוכדנצר מרד. ואעפ"כ מקנתר קרא לנבוכדנצר, דלא היה ראוי להוכיח חרפתו עליו, ובפרט לדקיהו לא עבר על השבועה חס ושלוס אלא ששאל עליה והסירו לו סנהדרין, כמו שלמדו הפוסקים ממנו דבדיעבד מהני התרה אפילו שלא מדעת המשיבו: במה השביעו. מייתי ליה הכא, יתכן שלהלן בעד לדקיהו קאמר הכי, כי לא עבר על השבועה, כי לא השביעו באלהים ממש רק בקרנות מזבח הפנימי, וזו

פרשה ג

א [א. ח] רב פתח: (חבקוק ב, טו) "הוי משקה רעהו מספח חמתך ואף שבר למען הביט על מעוריהם", הוי משקה זה נבוכדנצר, "רעהו" זה צדקיהו, אמר לו הקדוש ברוך הוא: אי רשע, אינו מלך במוותך, אינו רועה במוותך, "מספח חמתך", מה אתה מספח בו דברים בחמתך, אמר לו: אלו מרדת בי ולא מרדת באלהיך הנה לאלהיך להתקיים עליך, אלו מרדת באלהיך ולא מרדת בי הנה לי להתקיים בך, אלא שמרדת באלהיך ומרדת בי, הדיא הוא דכתיב (דברי הימים ב, יג) "וגם במלך נבוכדנאצר מרד אשר השביעו באלהים", אמר רבי יוסי ברבי חנינא, "בקרנות המזבח הפנימי השביעו, מה הנה עושה לו אותו רשע, הנה מאכילו פת חמה של שעורים ומשקה אותו יין מן הגת חדש, וכל כך למה, כדי שיתחללו מעין, הדיא הוא דכתיב (חבקוק שם) "למען הביט על מעוריהם", אמר רבי חנינא בר יצחק: יקר עצמך ויקר אבותיך לא נבנסתם למלכות אלא על ידי שביבד זקנך לזקנו, הדיא הוא דכתיב (ישעיה לט, א) "בעת ההיא שלח מרדך בלאדן בן בלאדן מלך בבל ספרים ומנחה אל חזקיהו וישמע בי חלה ויחוק", אמרו: מרדך בלאדן עובד לחמה הנה, והנה רגיל לאכול בשש שעות ולישן עד ט' שעות, ואותו ועמד בדי שעות, וכיון שזעור משנתו בקש להרוג את כל עבדיו,

מסורת המדרש
 א איכה רבתי ב, יד על פסוק י, קהלת רבה ט, א, פסיקתא דרב כהנא פסיקא דברי ירמיהו כו ג.
 ב סנהדרין לו, א, זיר השירים רבה ג, ג על פסוק ד, פסיקתא דרב כהנא וקליס בורה פסקא ב, ה, ועיין מה שכתבתי על זה בהערות ופוקוסים מנחומא פרשת תשא סימן ה. ילקוט מלכים ב' רמז רמז:

אם למקרא

הוי משקה רעהו מספח חמתך ואף שבר למען הביט על מעוריהם: (חבקוק ב, טו)
 וגם במלך נבוכדנאצר מרד אשר השביעו באלהים ויקש את ערפו ויאמץ את לבבו משכב אל ה' אלהי ישראל: (דברי הימים ב, יג)
 בעת ההוא שלח מרדך בלאדן בן בלאדן מלך בבל ספרים ומנחה אל חזקיהו וישמע בי חלה ויחוק: (ישעיה לט, א)

הוא משקה רעהו מספח חמתך ואף שבר למען הביט על מעוריהם: (חבקוק ב, טו)
 וגם במלך נבוכדנאצר מרד אשר השביעו באלהים, אמר רבי יוסי ברבי חנינא, "בקרנות המזבח הפנימי השביעו, מה הנה עושה לו אותו רשע, הנה מאכילו פת חמה של שעורים ומשקה אותו יין מן הגת חדש, וכל כך למה, כדי שיתחללו מעין, הדיא הוא דכתיב (חבקוק שם) "למען הביט על מעוריהם", אמר רבי חנינא בר יצחק: יקר עצמך ויקר אבותיך לא נבנסתם למלכות אלא על ידי שביבד זקנך לזקנו, הדיא הוא דכתיב (ישעיה לט, א) "בעת ההיא שלח מרדך בלאדן בן בלאדן מלך בבל ספרים ומנחה אל חזקיהו וישמע בי חלה ויחוק", אמרו: מרדך בלאדן עובד לחמה הנה, והנה רגיל לאכול בשש שעות ולישן עד ט' שעות, ואותו ועמד בדי שעות, וכיון שזעור משנתו בקש להרוג את כל עבדיו,

אינה שבועה כל שלא הזכיר השם או מי שזוכן שם וכיואל, כדאמרינן בגמרא (עין תשבץ סימן תי"א) דנשבע בשולחן המקדש או באחד מכלי בית המקדש אינה שבועה. ומה שכתוב אשר השביעו באלהים, היינו לפי שכתוב נבוכדנצר דהוה הכא דין שבועת אלהים, ויפה ענף. ועיין מה שכתבתי באיכה רבתי ו, יד: בקרנות מזבח הפנימי. שהכניסו שם, ואף על פי שאכור לזר ליכנס שם אנוס הוא. והא דהשביעו בקרנות מזבח הפנימי, עיין מה שכתבתי באיכה רבתי שם ובקהלת רבה ט, א. והא דאמרו שהשביעו בקרנות מזבח הפנימי, כתב היפה ענף דהכי גמירי ליה: שיתחללו מעין. פ"י שלשול. מלשון דחלליה צי שכתב דפרק כל הבשר וק"ג, אף, או הוא לשון ריעוע מלשון לרודות המתחלפין לתוכו דפ"ד דמקואות מ"ג. ויפה ענף. ובאותו אמת כתב שגריך לומר שיתחללו מלשון ונתחללו המלכה. או פירוש שיתחללו ויתרחבו מעין כאילו נעשה בהם חללים, וכן דרשו (מגילה טו, א) ונתחללו המלכה מאד שהולכרה לנקביה, והייט שמעיה נעשו חלולים חלולים ועל ידי זה שלשה והולכרה לנקבים. והשאת מפרש המדרש מספח חמתך, שסיפח לו והאכילו פת חמה, ואף שכן, שהשקה אותו יין שכן מן הגת חדש, למען הביט על מעוריהם, לשון עירוי וספיכת דבר משקה בפעם אחת כמו ותער כדה (בראשית כד, כ), עיריה דם הפך לתוך דם המעיר וימא נג, ב, כלומר שכן סיפח לו והאכילו פת חמה והשקה אותו יין חדש מן הגת, למען הבט ולראות על העירוי והשלשול של התרות מעין שיתחללו על ידי זה ועירו לתוך מה שכתובים, למען יחזקו לדקיהו. או פירוש למען הביט על מעוריהם, למען לראות בקלונם וציוונם ובערותם. והא דכתיב לשון רבים, משום שהיה עושה כן לכל המלכים, ועיין בדר"ק: אמר רבי חנינא בר יצחק ויקר עצמך כו'. נראה דדריש למען הביט על מעוריהם, במקום שהוא ליה להביט על מעוריהם, דהיינו מלכות אבותיו שנתפשט ונראה בכל העולם, על דרך מי העיר ממזרח וישעיה מא, ב, שהיה בסבת מה שביבד זקנו לזקנו, הוא צא לבזותו. ויפה ענף: יקר עצמך ויקר אבותיך. אפשר נבוכדנצר לא היה בן מרוחק ממש אלא בן בנו, ואפי' שפיר מה שאמר לקמן כבודך וכבוד זקנך שמרודך היה זקנך. וקאמר שיקר עלמך ויקר אבותיך לא נכנסתם למלכות, פירוש למלכות גדולה להיות התחלה לבניהם להיות קומוקרטורין אלא על ידי שביבד זקנך לזקנו. ואף על פי שאין ראיה שגדלה מלכות מרוחק מאז כיבד את חזקיהו, אך מכיון דנבוכדנצר ובניו קומוקרטורין, מסתברא דמימי מרוחק התחילה מלכותו לגדל: עיי' שביבד זקנך לזקנו. דאף על גב דמפי' מה שפסע של פסיעות לכבוד ה' הוא מה שניתנה לו הממשלה הגדולה, מכל מקום על ידי שביבד לחזקיהו נתגלגל הענין הזה. כי מתחלה דעתו בשליחות הכתבים לכבוד לחזקיהו, ושבו נתן אל לבו דמכל שכן יש לו לכבוד לה' עפי, כדקאמר הכבוד הזה שחלקתי לחזקיהו לא חלקתי לו אלא בשביל אלהיו: והיה רגיל לאכול בו שעות. ובזוהר תרומה (קטד, ב) איתא בארבע שעות של היום. ובזיר השירים רבה ג, ג, פסוק כמעט שבצרת, גרם יין לו ועמד שחריט. וכתב אות אמת שהכל עולה לפניך אחד, שעד ל' שעות נקרא צוקר כדאיתא בפרק תפלת השחר (ברכות כז, א) עכ"ל. ועל כל פנים מדרש זה על כרחך חולק על מה שאמרו ז"ל בפרק חלק (סנהדרין לו, א) שחזרה החמה אחורנית עשר שעות. וד"ק. ועיין בכלי יקר נביאים ראשונים:

חידושי הרד"ל
 אבל את מקיא
 מלמעלן וקלון
 מלמטה. כמפרש
 ואילו כיון שראו כי
 ויקרה העדיו מיניה,
 ומשמע קדאי על
 נבוכדנצר עלמו, והיה
 זה כשנכנס מבני
 שאו כמו שכתב אחר
 מקרא זה דניאל,
 שזין ששנתה לבנו
 מלמעלן וקלון מלמטה.
 ואין מרגיש כבהמה.
 וכבר הירוש גזילי
 לגיוטתיו היו אז
 אלא נבוכדנצר ג' א'
 ועין מה שכתב
 לקמן אם יראה
 הם: והעמידוהו
 בערייתו ערית
 ביזוי. גראה דרש
 ק, שזה גם אמה
 והערל זה ערל לשון
 מרוה דרש ליה: גם
 אתה זה בלשצר.
 לא נמא' בו במקרא
 לשון ערום, גם לא
 מפרש הכא שזון
 ערום, ומזה היה
 גראה דהא דלמר
 כיון שראו שני גדולי
 לגיוטתיו שמתקרא
 מלמעלן וקלון
 מלמטה על בלשצר
 קאי, שמרוב שכרותו
 גלילה היחל לדקבל
 חלפה חמרה שמי היה
 מקיא כשכיר קדאי,
 וגם היה משולל
 בקלון מלמטה, שמרוב
 פחיתו דמי אהכיל
 מהכחא של כחלא
 נהתלתו בני משין,
 ואו הוא שצמדו גדולי
 לגיוטתיו כורס ודריש
 ועשו לו כן. וכן איתא
 בשיר השירים רבה
 (ג, א) שזאתה הללה
 נחותרו בני משין
 של בלשצר ושכורס
 ודריש היו שפירס
 צהיכל בלשצר פ"ג.
 ובמכילתא (בשלח
 שירה פרשה ו)
 דרש להני קדאי על
 בלשצר ופ"ג בהגבותי
 כשיטתא דשמיא. ולפי
 זה הני קרא דויקרה
 העדיו מיניה לרין
 לגרוס למעלה קודם
 מיתריה דרבי ירמיה
 בשם רבי שמעון
 כן יוחאי, אבל לשון
 המאמר והסירו כי
 כתבו כי פורפירא
 כי, משמע שמימרה
 זו דרבי ירמיה הוא
 מהכיון לדרוש מקרא
 זה דויקרה העדיו
 מיניה כגירסתה

הפסוקים:
 —————

והבולדרין. פירוש ר"ס. (אות אמת) קוזמקרטורין. פירוש
 מושלים בכל העולם: כבודך ובבוד זקנך. ולא הזכיר לו אויל
 ובלשצר. שלא היו מולכים עדיו צעולם: שבעת קלון מכבוד.
 כלומר מלאת רגון נפשו להקל נכבדי ארץ, ואהבת הקלון יותר
 מן הכבוד: וקילקון עשך כבודך
 מקיא בו. קילקון מלה מורכבת,
 קיל וקלון, (רד"ק). ורלה לומר
 כשהיה רובט את לדקיה הוא
 שופך זרע ולדקיה מטיל רעי.
 (משע"ר): פורפירא. פירוש לבוש
 מלכות: והעמידו בערייתו.
 פירוש העמידו אותו בערוס ועריה.
 ומפרש ויקרה העדיו מיניה היינו
 בגדיו הסירו מיניה, שר' יוחנן קרא
 למאניה מכבודתא (שבת ק"ג, א):
 ערית בזוי. בזיון עמדת ערוס:
 אלא ערומים. דרך בזוי כנגד מה
 שגשה בלדקיה. וכך לרין לומר אלא
 ערומים שנאמר שמה. (אות אמת):
 זה נבוכדנצר. שזיון ערוס
 כדקאמר שהענין פורפירא שלו,
 והיינו והערל דמתרגמינן ותתערטל
 ותרגוס ערוס ערטילא. ומרבייא
 דגם מרביין בלשצר, ומי"ו דוהערל
 מרביין ושהי. (יפה ענף): (ב) פתח
 עמי נוגשיו מעולל. משום דקשה
 ליה מאי גם ושהי, ושהי המלכה
 מצטיינה. צבי הכא לתרוי דמשום
 דלחד מהרעות, היות הנשים הרעות
 שולטות בישראל, להכי קאמר
 גם ושהי, כלומר דלא לי לרתינו
 באחשורוש כלעיל, אלא כי גם
 ושהי אויבמינו היתה מלכה ועושה
 משתה ושמתה בחרבן בית המקדש
 כדלקמן. ולהכי מייתי האי קרא,
 דמכלל התוכחות היות נשים שולטות
 בנו. ואידי דמייתי קרא דריש רישיה
 נמי הכא (יפה ענף): מדקדקין
 בהון. ליפרע מהם על כל דבר
 מצלי שום ויטור: היך מה דאת
 אמר ועולל למו. וכמו שאמר
 במדרש איכה (א, ט) על זה, דקדק
 עליהן מה דקדקתה עלי: מקטפין
 עוללותיהן. הורגים קטניהם, על
 דרך ועוללהם ירוטשו לעיניהם
 (ישעיה ג, טז). והמשל זה קטנית
 העוללות (יפה ענף), או הכוונה על
 דרך דליאתא בחרגוס, עמי דסרכויה
 בזוה כמפללי לכרמא: דבר אחר
 באין עליהן בעלילות. כ"ל.
 (אות אמת): קדשים בהון. ומפרש
 סיבת קדשים שהוא לשון זנות כדרך
 אומרו לא תהיה קדשה, וחל"כ מביא
 ראייה שסיבת משולל הוא לשון זנות
 כדרך אומרו ויתעללו בה כל הלילה
 שהוא לשון זנות. והכוונה למאי
 דכתיב (איכה ה, יא, יג) נשים בזיון
 ענו בחולות בערי יאודה, בחורים
 טחון נשאו, שהוא לשון נקיה כדליאתא
 באיכה רבתי (על פסוק זה):

הדא הוא דכתיב ויקרה העדיו מנה. פסוק זה אמרו דיאל
 לבלשצר על נבוכדנצר כמפורש דניאל (פרק ה) כל הענין,
 אלא שח"ל דקדקו שמהר שזמקומו דניאל (שם) לא כתב כן
 על נבוכדנצר רק דניאל כשאמר כל זה לבלשצר, על כן דורשים
 ט"פ מדה ט"ז מדבר שמוחד
 במקומו, שנבואה זו על בלשצר
 ולא על נבוכדנצר, והכוונה שכל
 הפסוק על בלשצר שכתוב כאן
 ולא שם, וזהו מה שכתב (שם ה, כ)
 הגת מן קרסיה וכו' ויקרא וכו':
 זה נבוכדנצר. כמו שאמרו
 ח"ל (שבת קמ"ט, ב) שנמשכה על
 כל המסיבה ג' מאות אמה. וכונת
 הדרשה שמה אמה זה נבוכדנצר,
 וסיבת גם מרבה בלשצר וכולם
 ט"פ משתה. עיין לקמן פסוק ותמאן:
 (ב) מדקדקין בהון. שאפילו
 העוללות שאין דרך צעלי הכרמים
 לצלן ומניחים לעניים, ונוגשי
 עמי לוקחים אפילו העוללות, וכמו
 שכתוב (עובדיה א, ה) אם בולרים
 באו לא יאחירו עוללות: קדשים
 בהון. נוהגים בהם כמנהג קדשה,
 ובקדשה מתעללן:
**אמר להם: הנחתם אותי ישן כל היום
 וכל הלילה, אמרו לו: לא, אלא שגלגל
 חמה חזר לאחוריו, אמר להם: וכי יש
 אלוה גדול מאלהי שיכול להחזירו,
 אמרו לו: אלוהו של חזקיהו גדול
 מאלהיך, מיד עמד וכתב: שלום
 לחזקיהו ושלום לאלהי חזקיהו ושלום
 לירושלים, ובין שויצאו הכתבים
 והבולדרין נתישבה דעתו עליו ואמר:
 הכבוד הזה שחלקתי לחזקיהו לא
 חלקתי לו אלא בשביל אלהיו, ואני
 מקדים שלום של חזקיהו שהוא בשר
 ודם לשלום אלהיו, מיד עמד מבסאו
 ופסע ג' פסיעות, ושלח בולדראין
 והחזיר את הכתבים, וכתב ספרים
 אחרים: שלם לאלהא רבא של חזקיהו
 ושלם לחזקיהו ושלם לירושלם, אמר לו הקדוש ברוך הוא: אתה
 עמדת מבסאך ג' פסיעות ופסעת בשביל כבוד שמי, חייך שאני
 מעמיד ממך שלשה מלכים שיהיו קוזמקרטורין מסוף העולם ועד
 סופו, ואלו הם: נבוכדנצר ואויל מרוך ובלשצר, לפיכך אמר
 הקדוש ברוך הוא: בבודך ובבוד זקנך ואביך לא נכנסו למלכות
 אלא בשביל שפיבד לזקנו של זה ואתה מבזה אותו, (חבוק שם טו)
 "שבעת קלון מכבוד", צדקיה בני מתבזה בדרך כל אדם המתבזה,
 אבל את (שם) "וקילקון על בבודך", מקיא מלמעלן וקלון מלמטה,
 רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק אמר: יבין שראו שני
 גדולי לגיונותיו שמוקיא מלמעלן וקלון מלמעלן עמדו והעמידוהו
 מבסאו והסירו את בתרו מעל ראשו והסירו פורפירא שלו מעליו,
 הדא הוא דכתיב (דניאל ה, כ) "ויקרה העדיו מנה", והעמידו בעריותו
 ערית ביזוי, ומי היו ב' גדולי לגיונותיו, בורש ודריוש. רבי מנחם
 חתניה דרבי אליעזר בר אבינא בשם רבי יעקב בר אבינא: כל
 ביתו של אותו רשע לא נידונים אלא ערומים, (חבוק שם) "שתה גם
 אתה והערל" זה נבוכדנצר, "גם אתה" זה בלשצר, "והערל" זה
 ושתה:
**ב [א, ט] "גם ושתה המלכה עשתה משתה נשים", רבי יהודה
 ברבי סימון פתח: (ישעיה ג, יב) "עמי נגשיו מעולל ונשים
 משלו בו", "עמי נגשיו מעולל" מדקדקין בהון, היך מה דאת
 אמר (איכה א, כב) "ועולל למו", דבר אחר, "מעולל", מקטפין
 עוללותיהן, היך מה דאת אמר (ויקרא יט, י) "וכרמך לא תעולל",
 ° באין עליהן בעלילות, היך מה דאת אמר (דברים כב, יז) "ושם
 לה עלילת דברים", ורבי יהודה ברבי סימון אמר: קדשים בהון,
 היך מה דאת אמר (שם כג, יח) "לא תהיה קדשה", היך מה דאת
 אמר (שופטים יט, כה) "ויתעללו בה כל הלילה", ונשים משלו בו,****

מסורת המדרש
 ג שיר השירים רנה ג,
 ג על פסוק ד:
 —————
אם למקרא
 שבעת קלון מכבוד
 שתה גם אתה והערל
 הפסוק עליך פום
 ימין ה' ויקילקון על
 בבודך:
 (חבוק ב: טו)
 וקד רם לכתב ויהיה
 תפסת לתורה הנחת
 כן פרסא מלכותה
 ויקרה העדיו מנה:
 (דניאל ה: טו)
 עמי נגשיו מעולל
 וקשים כשלו בו עמי
 קאשריך פתעם
 ודרך ארחתיך בלעו:
 (ישעיה ג: יז)
 תבא כל רעתם
 לפני ועולל למו
 פאשר עלילת לי על
 כל פשעי פי רבות
 אנהו ולי רוי:
 (איכה א: כב)
 וכתב לא תעולל
 ופרס פרמך לא
 תלקט לעני ולגר
 מעוב אתם אני ה'
 אלהיכם:
 (ויקרא יט: י)
 ושם לה עלילת
 דברים והוצא עליה
 שם רע ואמר את
 האשה הזאת לקחתי
 ואקרב אליה ולא
 מצאתי לה בתולים:
 (דברים כב: ה)
 לא תהיה קדשה
 מבנות ישראל ולא
 תהיה קדש מבני
 ישראל:
 (דברים כב: יז)
 ולא אבוי האנשים
 לשמע לו ויחזק
 האיש בפלגשו ויצא
 אליהם החזן וידעו
 אותה ויתעללו בה
 כל הלילה עד הבקר
 וישלחיה בעלות
 השחר:
 (שופטים יט: כה)
 —————

חידושי הרש"ש [ד] כיון שראו שני גדולי לגיונותיו. ע"ן לפיל (פרשה א) מה שפירשתי במלת הפרתמים: והיה להם יום אחד. ע"ן מה שכתבתי בפתיחתא דליכא (פתיחה י):

קופצים עליהן בבעל חוב. ועבד ליה ללוי מלוה. ודריש נשים כמו נושים, וכן תירגם יונקן וכמרי חובא שליטו ביה: שמירמית. אשת נבוכדנצר. הכי איתא בזהדיא בויקרא רבה סוף סדר מלורע (א) (מתנות כהונה): פתח בחומם. מאוס דקשה ליה מאי גס ופתי המלכה כללעיל, בעי לתרזי שהא דרך תלויה, כי לא די לחשורוש שפשה משחה על חורבן בית המקדש אלא גם ופתי היטה שמה ביה לפי שאזיה המריבו. ולהכי מייתי האי קרא דמקנתר נביא ליה על שמהם בחורבן בית המקדש, ועל זה איבדס מן העולם. ועיקר קרא כללעיל וסיטתו מיירי, והכא דריש ליה בחשורוש נמי, כי לפי כששלמו שלש שנים לנטול בית המקדש ותשז שהממלכה נכונה צידו ועל זה עשה משחה, כללעיל (פרשה א) אות טו, נכתבלל שמהם וההרגה ופתי, והיינו כהן חלים להתחמם במלכות אלא מגדיר ית משחתיהו, פירוש אני כורת יסודותיהם, מלשון גודר בתמרים, ומשחתיהו לטון השמות ירסון. ומפרש אשית לטון שמיר וזית, ומשחתיהם מפרש לטון משחתיהו, כלומר יחרמו, שמיר וזית יהיו: והשכרתים בצרותיהם. מפרש והשכרתים בשכרות לרות, כמו שכרות ולא מ"ן: על ידי שהיו שמחים הם בחורבן הבית. שעל זה היה המשחה, ומפרש יעלו עתיד במקום עבר: מרויחין. פירוש משחתיהו (אות אמת) וגם ושתי הרשעה עושה מרויחין. רלה לומר לא די שפשה לחשורוש, אלא אפילו ופתי שהיא בת כללעיל שמפלתו היה על ידי המשחה, מכל מקום לא לקחה מוסר ועשה משחה ושמהה על חורבן בית המקדש וגם שמהה בכלי בית המקדש: (ד) פתח ולא אותי קראת יעקב. מאוס דקשה ליה מאי גס ופתי, ובעי לתרזי נמי כללעיל שהא דרך תלויה דאפילו בסטודת ופתי לנטערטו, מייתי האי קרא דיגעת בי עד הוגעתי בעונותיך דמסייס ביה לא די לך שהיית מונה לסטודת אנשים וכו'. ואגב אורחיה דריש ואילו כוליה קרא הכא, ולפרש ולא אותי קראת מייתי דר' יוחנן במשא דמשק: שמע לה מן הדא. פירוש של פסוק זה היה לומר ושמע מזה דלקמן. (מתנות כהונה): אלא בתחום מואב. וישראל לקחוהו מסיון, והוא נלחם במלך מואב ולקחו מידו כמו שאמרו חז"ל עמון ומואב טהרו בסיון. (ע"ן כד"ק על פסוק זה): הומונאה. פירוש הסכמת של רבים וקיצוץ אחד, ורלה לומר ששאו אגודה ואסיפה אחת לעבדן כללעיל בכל יום. לכך הזכיר מפלת ערוער שהיה בישראל אלא מפלת דמשק. (רש"י ורד"ק סא): ואפילו בשותפות. דלס לא כן בחר יעוצו את ה' מה לרזיך לומר ולא עבדוהו. אלא דהכי קאמר לא די ששצבו את ה' ללכת אחרי אלהים אחרים, אלא דלא עבדו את ה' כלל, דהוא אפשר שאף שצבדו עבדו זרה יעבדו את ה', על דרך (מלכים ב, ח, ט) לא היה יראים ואת אלהיהם היו עובדים: לא תהא כהנת כפונדקית. משנה היא בצוף יצמות (קכב, א) על פונדקית נכרית שהעידה על מנת להשכיח את אשתו ובעי מילף מנה, לא תהא כהנת כפונדקית, כלומר לא תהא מיוחדת כשרה להעיד כפונדקית הנכרית. והכא נקט ליה דרך המנה, כלומר לא תהא כבוד שמים לפחות כאלוהו, שצבדו את כולם ולא את ה' אפילו בשותפות: בברזימין. הוא תורמסין ויפה עקב. ע"ן מה שכתבתי בפתיחתא דליכא (אות י): לעבדו של מלך. הכוונה בזה מה שאלו עובדי כוכבי השמים וכוסיליהם ושכחו אל מושעים, כי זה כמזמין לגיון המלך שכל חשיבותם אינם אלא מלך מלכס, ולכן מכל שכן שיש לו לכבד המלך ולזמנו כמותם לפחות, וכשכיבד את לגיוניו ולא את מלכס סכלות גמורה. כן מאחר שאין כח בכל שרי מעלה רק מאת ה', היאך יעבדוהו ויניחו כבוד ה' לגמרי:

בבעל חוב. כי צימי ישעיה לא משלו נשים בישראל, דורש אל תקרי נשים אלא נושים: (ג) אלא מגדיר ית משחתיהו. ע"ן לקמן סוף הפסוק ותיבת אשית מלשון נכסה גבורתם מלשון כריטה. ומה שכתב להתחמם פירושו להתחזק ולהתגדל: בית המקדש חרב. ע"ן מה שכתבתי לעיל רש פסוק צימים ההם צביאור:

אמר רבי *חוניא: קופצין עליהו בבעל חוב, דבר אחר ונשים משלו בו, ארבע נשים נטלו ממשלה בעולם ואלו הן: איובל ועתליה מישראל, ושמירמית וישתי מאומות העולם:

ג דבר אחר, "גם ושתי המלכה", שמואל פתח: (ירמיה גא, ט) "בחמם אשית את משחתיהם", אמר הקדוש ברוך הוא: פשהן באין להתחמם במלכות "אשית את משחתיהם", אלא מגדיר ית משחתיהו, (שם) "והשכרתים בצרותיהם, (שם) "למען יעלו, על ידי שהיו שמחים הם בחורבן הבית, אמר הקדוש ברוך הוא: בית המקדש חרב ורשע זה עושה מרויחין, וגם ושתי הרשעה עושה מרויחין, דכתיב "גם ושתי המלכה עשתה משחה נשים":

ד רבי יצחק פתח: (ישעיה מג, כב) "ולא אתי קראת יעקב בי יגעת בי ישראל", רבי יוחנן שמע לה מן הדא דכתיב (שם יז, א-ב) "משא דמשק הנה דמשק מוסר מעיר והיתה מעי מפלה עובות ערי ערער", מה זה עומד בדמשק ומזכיר ערוער, והלא אין ערוער נתונה אלא בתחום מואב, אלא שלש מאות ושישים וחמשה בתי עבודת כוכבים היו בדמשק והיו עובדין כל אחד ואחד מהם את יומו, והיה להם יום אחד שהם מחזירין על כולן באותו היום ועובדין אותן וכולן עשו ישראל *אומוניאה ועבדו אותן, הדא הוא דכתיב (שופטים י, ו) "ויסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני ה' ויעבדו את הבועלים ואת העשתרות ואת ארם ואת אלהי צידון ואת אלהי מואב ואת אלהי בני עמון ואת אלהי פלשתים ויעבדו את ה' ולא עבדוהו: (שופטים יז):

מנתות כהונה [ד] שמע לה פי' של פסוק זה: זה עומד בו' בפתיחה ולא אותי קראת פירשתי: הכי גרסינן בדמשק והיו עובדין וכו': וכולן עשו ישראל גרסינן: הכי גרסינן פלשתים ויעובו את ה': הכי גרסינן בר כהנא לא תהא כהנת כפונדקית ומשל לא תהא אשה כשרה נאמנת לעדות אשה כפונדקית

מנתות כהונה

בבעל חוב דרש נשים לטון לא תהיה לו כנושה: שמירמית אשת נבוכדנצר הכי איתא בזהדיא בויקרא סוף פרשת מלורע וע"ן ס' וע"י בילקוט ירמיה סימן ט"ט ובתנחומא פרשת ויקרא: [ג] הכי גרסינן אלא מגדיר בו'. ופירושו לטון כריטה כד"ל גודו חילנא וכן אשית פירושו לטון שמהה וחורבן וע"ן צרשי

אם למקרא בחמם אשית את משחתיהם והשכרתים למען יעלו וישע שנת עולא ולא יקצו נאם ה': (ירמיה גא, ט) ולא אתי קראת יעקב בי יגעת בי ישראל: (ישעיה מג, כב) משא דמשק הנה דמשק מוסר מעיר והיתה מעי מפלה: עובות ערי ערער לערבים תהיינה ורבו ואין מחריר: (ישעיה זא, ב) ויספו בני ישראל לעשות הרע בעיני ה' ויעבדו את הבועלים ואת העשתרות ואת ארם ואת אלהי צידון ואת אלהי מואב ואת אלהי בני עמון ואת אלהי פלשתים ויעבדו את ה' ולא עבדוהו: (שופטים יז):

חידושי הרד"ל
ט לא די לך
שהייתי
מונה
אלא. כן גרר לומר.
ופירושו לא די שהלך
הקב"ה לכתוב ע"י
נבואיו ברוח הקודש
סגורי סגודות אנשים
אל חשוכים, אלא גם
סיפור משתה נשים,
וכל זה גרמו טעותיך:

חידושי הרש"ש
לא קנית לי בכסף
קנה רבי הונא
בשם רבי יוסי
אומר קנמון בו.
ע"ן מה שכתבתי
בפתיחה דלככה
(ופתיחה י')

אלא ולא אותי קראת יעקב. דהיינו כפנותם לאלילים,
כדפרש"י ולא אותי קראת גם כן לפחות: אצל הבעל בו'. כלומר
יגעת בי מלקרוא לי אפילו קריאה כל דהו, אבל אלא הבעל לא
יגעת, שהיו קוראים לו מהבקר עד
ומשתעי. יושב ומספר דברים כל
היום ואינו יגע, וכשעומד להתפלל
הוא יגע, וכן כשישב לשנות. והיינו
ולא אותי קראת בתפלה ותלמוד
תורה כי יגעת בזה מה שאין כן
בשאר דברים: מפני כי יגעת בי
ישראל. פירוש כי בטובתי אתה
ע"ך ויגע: אלו שני תמידים.
דהו עולות דכתיב עולת תמיד. ולא
הוצאו זימין אחו שבטל עבודת בית
המקדש, כמו שכתוב עליו (דברי
הימים ז' כח, כד) ויסגור את דלתות
בית ה' וגו'. וזבחיך לא כבודתי
אלו קדשי קדשים. כ"ל, ויפה
ע"ך. ומשום דקדישי טפי כתיב
בהו לשון כבוד: זה קומץ המנחה.
שלא היה עולה לגבוה אלא הקומץ.
ולהכי קאמר לא העבדתך עבודה
רבה במנחה, כי לא ליתיה להקטיר
רק הקומץ שהוא דבר מועט, וכן
לא הוגעתך בלבונה, כי לא ליתיה
להרבות בלבונה דליתיה אלא קומץ:
לא קנית לי בכסף קנה. פירוש
לקטורת לא הוצרכתך לקטותם
בכסף, לפי שהיתה מלויה בזרנכס
הרבה עד שפטים וזכיים אכלו מהם:
אלו אמורי קדשים קלים. ולהכי
לא קאמר אלא חלב זבחיך דהיינו
אמוריהם בלבד, ובקדשי קדשים
שהיו מקריבים הכל קאמר וזבחיך.
ומשום דקדשים קלים שכיחי טפי
ויש בהם כדי לשבעה, אמר בדרך
משל על צטולם כשצטלו עבודת
בית המקדש לא הרויחתי: ראה
מה גרמו לי חובותיך. והיא
יגיעה רבה לפני המקום ברוך הוא
כזכור, ולכן אמר הוגעתני, על
דרך (שופטים י' טז) ותקלר נפשו
בעמל ישראל: לא די לי שהייתי
מונה. כ"ל, ויפה ע"ך. והיינו
השכינה כזכור מטערת בזמני ימי
המשפחות האלו שהיו על חורבן בית
המקדש כדלעיל, ולכן אמר שעונות
ישראל היו סבה להם: (דה) כתיב
ראיתה בו'. משום דבעי לפרש גם
והי, ענין תלויה, שגם ושהי עשתה

(ד) שהיית מונה לסעודת אנשים. כוונתו למה שכתב צמליתא
יתרו (פרשה א ד"ה צחודש השלישי) שער בנין הבית מנו ליליאת
מזרים ואחר כך לבנין הבית, לא זכו למנות לבנינו מונים לחורבנו,
לא זכו למנות לעלמם מונים לאחרים, בשנת שמיס לדריזש. וכן
בשנת שלש למלכו עשה משתה, ולא
די שמו לסעודת אנשים אלא גם
לסעודת נשים, שהיה לנו מזה לרות
ועושים, ובעונותינו הרבים גרמנו
להטריח על רוח הקדש לספר כל
זאת: (ה) ראיתה בי אתה. כך
פירושו ראית אתה כי עמל וכטם,
שפתיך לעשות עמל וכטם. ועם כל
זה תביט לעשות בידך, תביט ברוח
הקדש לתת לו על פי יתקן צרכה זו:
עליך יעזוב חלכה. וסיפא דקרא
יתוס אתה היית עוזר. חלכה הם
העניים והיתומים שבזמנים שלך,
ואמר יליל אתכם שאתם אומרים
עליו שהיה עוזר ליתום ועני: אלא
יתום. דבר אחר הוא, והוא כאלו
בשזיל דרשה ב' על נבוכדנצר והשי:

שם) "וּזְבַחֲךָ לֹא כִבַּדְתִּי" אלו אימורי קדשי קדשים, (שם) "לֹא
הַעֲבַדְתִּיךָ בַּמִּנְחָה" זה קומץ מנחה, "וְלֹא הוֹגַעְתִּיךָ בְּלִבְנֹנָה" זה
קומץ לְבֹנָה, (שם שם כד) "לֹא קָנִיתִי לִי בַכֶּסֶף קִנְיָה", רבי הונא בשם
רבי יוסי אמר: יְקִינְמוֹן הִיא גְדֹל בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ עֲזִים וְצִבְאִים
אוֹכְלִין מִמֶּנּוּ, (שם) "וּחִלְבֵךָ לֹא הָרִוּתִינִי", אלו אימורי קדשים
קלים, (שם) "אֵךְ הַעֲבַדְתִּי בְּחִטָּאוֹתַיךָ הוֹגַעְתִּי בְּעוֹנֹתַיךָ", ראה מה
גִּרְמוֹ לִי חוֹבוֹתַיךָ יַעֲקֹב, לא די לך שהייתי מונה לסעודת אנשים,
אֵלָּא אֵךְ לְסַעוֹדַת נָשִׁים, הֲדָא הוּא דְכָתִיב "גַּם וְשָׂתִי הַמִּלְכָּה
עֲשָׂתָה מִשְׁתֵּה נָשִׁים":

ה בתיב (תהלים י יד) "רִאֲתָה בִּי אֲתָה עָמַל וְכַעַס תְּבִיט לְתַת
בְּיָדְךָ עֲלֶיךָ יַעֲזֹב חִלְכָּה יְתוֹם אֲתָה הֵייתָ עוֹזֵר", הֲאִמְרָה
בְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, רִאֲתָה
שַׁעֲשׂו הַרְשַׁע בָּא וְעַתִּיד לְהַחֲרִיב אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּמִגְלָה
אֶת יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצָם וּמִשְׁלֹשָׁן בְּקוֹלְרִין, "תְּבִיט לְתַת בְּיָדְךָ",
וְאֲתָה הֵייתָ מִשְׁרָה שְׂכִינְתָךְ עַל יְצַחַק וְאוֹמֵר לוֹ (בראשית כז. לט-מ)
"הִנֵּה מִשְׁמַנִּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבְךָ ... וְעַל חֶרֶבֶךָ תִּחְיֶה", "עֲלֶיךָ
יַעֲזֹב חִלְכָּה", לְמַחֵר הוּא בָּא וְנוֹטֵל יְתוּמִים וְאַלְמָנוֹת וְחוֹבְשָׁן
בְּבֵית הָאֲסוּרִין וְאוֹמֵר לָהֶם: אוֹתוֹ שְׂכָתוֹב בּוֹ (תהלים סח. ו) "אָבִי
יְתוּמִים וְדִין אֲלֵמְנוֹת" יָבֵא וְיַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדִי, אֵלָּא "יְתוֹם אֲתָה
הֵייתָ עוֹזֵר", שְׁנֵי יְתוּמִים שֶׁנִּשְׁתַּיְרוּ לוֹ, זֶה רוֹמוֹס וְרוֹמִילוֹס,

משתה לנרותינו, דכתיב צדגות דלעיל, מייתי קרא דין דרריש ליה נבוכדנצר, וקמטרטס כי לא די ענין נבוכדנצר אלא גם ושהי המלכה
כדמסיק, ואזב אורחיה דרריש ליה ברשיא בעטו ומלכו. ויפה ע"ך: ראית שעשו הרשע בו'. דריש בסירוס כמו ראית אתה כי עמל
וכטם, והכי קאמר ראית אתה כי עמל וכטם שפתיך עשו לעשות, דהיינו חורבן בית המקדש וגלות ישראל, והיאך תביט לתת בידך, כלומר
שהשגחת להטות שכנתך בליחך לתת על ידו כח בעשו לעשות כן כמה שנתבדך ועל חרבך תחיה. ואין זה כקורא תגר אלא זה דרך
מנטער ומחזקין. ויפה ע"ך: ומשלשן בקולרים. פירוש וסוגרם בכבליס: הוא בא ונוטל יתומים בו'. במדרש שומר טוב (תהלים י'
איתא הכי, אומר לישראל חייתי דמוסך, והוא אומר יתמא אלא זיין, והוא אומר להם שבעת עלי דאנא זיין יתמי, זיל לגבי אלהי יעקב דכתיב
ביה אבי יתומים ודיין אלמנות דהוא זיין יתמין יבא ויזון ויעמוד לכם. ומכל מקום הוא דרך לעג לומר כי קנה יד ה' מהושיע. וכן מה שאמר
נבוכדנצר מאן הוא אלה די יצבינכון מן ידי: אלא יתום ובו'. כלומר ולא עוד אלא יתום כו' כדלקמן בושתי: זה רומוס ורומילוס.
שזה המלך להשליכם במקום חיות השדה שיאכלום, ונזדמנה להם זאבה שחסה עליהם והניקתם וגדלו ומלכו כדומי כמו שסיפר בספר

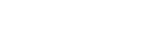
מתנות בהונה

ומשתעי בו' מדבר דברים בטלים ואינו יגיע: הכי גרסינן הוי
ולא אותי קראת יעקב הלואי לא הברתיך יעקב מפני כו'
ועיין בפתיחה דלככה: גרמו לי חובותיך גרסינן ועיין בפתיחה

מסורת המדרש
ו. פסיקתא רבתי
פסקא כט, ד"ה כתיב:
ז. בראשית רבה סה,
י. שיר השירים רבה
ד, כט על פסוק יד:
ח. מדרש תהלים
מזמור י, ד"ה קומה,
ועיין מזמור י' (אות
י, וזילקוט תהלים
רמז מרנב):

אם למקרא
ויקחו את הפך אשר
נתן להם ויששו
ויקראו בשם הבעל
מהבקר ועד החמור
לאמר הבעל עננו
ואין קול ואין ענה
ויפסדו על הפופת
אשר עשה:
(מלכים א ח"ב):
לא הביאת לי שם
עלתיך וזבחיך
לא ככרתי לא
העבדתיך במנחה
ולא הוגעתך
בלבונה: לא קנית
לי בכסף קנה וחלב
זבחיך לא תרויחני
אך העבדתי
בחטאותיך הוגעתני
בעונותיך:
(ישעיה מג"ב כד)
את הכבש אתך
תעשה בבקר ואת
הכבש השני תעשה
בזבחיך:
(במדבר כה):

ראתה כראתה עמל
וכעס תביט לתת
בְּיָדְךָ עֲלֶיךָ יַעֲזֹב
חִלְכָּה יְתוֹם אֲתָה
הֵייתָ עוֹזֵר:
(תהלים יד):
וען יצחק אביו
ויאמר אליו הנה
משכנך הארץ
יתיה מושבך ומשל
השמים מעל: ועל
חרבך תחיה ואת
אחיך תעבד ויהיה
פאשר תירי ופרקת
עלו מעל צוארך:
(בראשית כ"ג-ט)

ליקוטים

[10] אלו קדשי המוקדש. ואם חאמר והלא אין חלק קדשי המקדש רק לכהנים, יש לומר לחלק נטלו חלק בחזן היינו כהנים לבד, ולויים שחטו להם פרים לשבת חשיב נטילה חלק בחזן, ורישא דקרא מיירי בלויים שנטלו חלקם מיד ה' דהיינו המעשרות, והדר קאמר ממתים מחל על כהנים שהם יותר גבורים וקדושים, ואלו זכו לקדשי מקדש נוסף על קדשי הגבול ויפה וזו קדשי ויקרא רבה ג, וזו יוסף מהודרה קמא:

הרומיים. וזכו שני לריפין גדולים בזומי. ופירוש לריפין כאן כתב המעריך מגדלים גדולים. ועיין שיר השירים רבה פסוק אל תראוני (א, מז): ראית נבוכדנצר. ולפי זה התלווה טפי, שנבוכדנצר בעלמו שעמד להרע לישראל ומטיח דברים בפיו לומר ומחן הוא אלה וגו', ישיגיה ה' לתת לו כח וממשלה: ואומר ועבדו אותי. כן הוא במדרש שוחר טוב (תהילים י): אגוסטא. הקיסר נקרא אגוסטא ואשת הקיסר קראו אוגוסטא: במלכות שאינה שלה. והיינו דכתיב הכא בית המלכות אשר למלך אחשורוש, שמגדל התלווה שם היוטה במלכות שאינה שלה ניתן לה הוד מלכות: (ו) כתיב ממותים ידך ה'. גם טעם דרשא זו לומר דגם ודחי ענין תלווה כטעם הדרשות דלעיל. ולהכי מיייתי דרשת האי קרא, דמסיים ביה עולה אחת שגשגירה כו' זו ודחי ומכיון דחייטי קרא, דריש ליה דרישא בלגני אחריני כדרך המדרש: ראש הסדר. שהתחילו לישא וליתן בפסוק זה. (יפה טקף): ופתח ואמר עלה ממותים. כל"ל (אות אחת). וכתב היפה (תואר) ונפנן משום שקשה ליה לרבי חנינא מה לרדך לומר בקרא לאהרן ולבניו, לימא לכהנים ויכלול כולם יחד. להכי קאמר ר' חנינא דחאח קרא למימר דלאהרן וזכה לבניו, פירוש שמאכלי לבניו הקטנים מחלקו מהמנחה, אט"פ שקטן אינו חולק אפילו בקדשים קלים כדחתיא בפרק אלו מנחות (מנחות עג, א), ולהכי דריש האי קרא ממתים ידך וגו' בקרבנות, למדרש והניחו ימסר לטולליהם: מה גבורים הם. במדרש שוחר טוב (תהילים יז) ליק דממתים פירושו גבורים מדכתיב (דברים ג, ו) תחרס כל עיר מתים, והטעם משום דכתיב בלגני סיחון ועוג שהיו גבורים: מה גבורים.

אגוסטה במלכות שאינה שלה. שהיא כשדים והיא לאגוסטא למלך מדי ופרס: (ו) הדין פסוקא ראש הסדר. ויקרא רבה (ג, ו) וש נרסם. והסדרים שלהם אינם כסדרים שלנו שאללם הסדרים כבני מערבא שהיו מסיימים התורה אחת לשלש שנים. ולפי זה צא פסוק והתוחרת ריש

הסדר. ומנהג הדרשנים לדרוש על פסוק ראשון של הפרשה בחריכות ופוחח מפסוקים אחרים שבמג"ך ומחר לענין הפרשה:

נתתה רשות לה לזאבה להניקן, ובסוף עמדו ובנו שני צריפין גדולים ברומי. דבר אחר, "ראתה פי אתה עמל וכעס וגו' ", אמרה בנסת ישראל לפני הקדוש

ברוך הוא: רבנו של עולם, ראית נבוכדנצר הרשע שבת ומחריב בית המקדש ומגלה את ישראל ומשלשלן בקולרין, "לתת בידך", והיית משרה שכניתך על ירמיה ואומר לנו: "ועבדו אתו כל הגוים את בנו ואת בן בנו וגו' ", "עליך יעזב חלכה", למחר הוא בא ונוטל את חניניה מישאל ועזריה ונותנם לתוך כבשן האש ואומר להם: (דניאל ג טו) "ומן הוא אלה די ישייבוכון מן ידי", אלא ולא עוד "יתום אתה היית עוזר", יתומה אחת שגשגתיה לך, ועשית אותה אגוסטא במלכות שאינה שלה, ואיזו זו, זו ושת:

ו כתיב (תהלים יז, יד) "ממתים ידך ה' ממתים מחלד וגו' ", ירבי חנינא בריה דרבי אחא אצל לחד אתר ואשכח הדין פסוקא ראש הסדר: (ויקרא ב, ג) "והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו וגו' ", ופתח "ממתים ידך ה'", מה גבורים הם אלו שנטלו חלקם מתחת ידך ה', ואיזה זה, זה שבט לוי, "ממתים מחלד", אלו שלא נטלו חלק בארץ, (תהלים שם) "חלקם בחיים", אלו קדשי המקדש, (שם) "ויצפונך תמלא בטנם", אלו קדשי הגבול, (שם) "ישבעו בנים", (ויקרא ו, כב) "כל זכר בכהנים יאכל אותה", (תהלים שם) "והניחו יתנם לעולליהם", (ויקרא ב, ג) "והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו וגו' ":

ז בדבר אחר "ממתים ידך ה' ", מה גבורים הם שנטלו את שלהם מתחת ידך ה', ואיזה זה, זה דורו של שמד, "ממתים ידך" מומתים מידך, (שם) מחלד (שם), אלו שהעלה בשרן חלודאות על קדוש שמך,

דרש ממתים בשתי סיבות מי מתים, על דרך (ישעיה ג, טו) מלקס תדכאו עמי, מזה בידך, וחולסם שהם כשתי סיבות. ודריש מי כמו מה, כדאשכחן בזמנו (שופטים ג, יז) מי שמך במקום מה שמך. וקרא לשבט לוי גבורים על דרך (אבות ד, א) איזה גבור הכובש את יצרו, שעל ידי שהיו לריקים וכו' להיות ניזונים משולחן גבוה: שלא נטלו חלק בארץ. ופירושו ממלך המסולקים מירושלם חלד שהיא הארץ, כדילפינן בגמרא (חולין קכז, א) מהאזינו כל יושבי חלד: אלו קדשי המקדש. וכתיב בקדשי המקדש חלקם, מפני שקדשי המקדש היו מחולקים בין כהנים כפי משמרותיהם, כאומר (דברים יח, ט) חלק כחלק ויכלו הן מעט הן הרבה. וקרא קדשי המקדש חיים, מפני שהמקדש עיקר ארץ ישראל שנקראת ארץ החיים: אלו קדשי הגבול. תרומות ומעשרות. וכתב בקדשי הגבול תמלא בטנם, על שלא היו מחולקים אלא כל איש ישראל נותן מעשרותיו ללוי שירצה, והיה ממלא בטנו, שהיה נוטל הרבה ביחד פעמים רבות. וקראם לפוק, על שהיו נלפנות ושמורות ביד הבטלים עד שיתנס ללוי: ישבעו בנים כל זכר בו. רלה לומר ישבעו בנים אפילו בנים בעלי מומין כדכתיב כל זכר וגו', ואיתא בתורת כהנים (פרשת לו) דכל זכר אחא לאשמועינן שאפילו בעלי מומין חולקין בקדשים: והנותרת בו לאהרן ולבניו. וכדמסיים בויקרא רבה (ג, ו) אהרן וזכה לבנים. ורלה לומר הא דקאמר לעיל ישבעו בנים אפילו בעלי מומין חולקים בקדשים כדפירשתי, מפרש השתא דזה היה בזכות אהרן שזיכה אפילו לבניו הפסולים. ועיין שם בויקרא רבה שפרש שם בחזיוה זכות וזה אהרן לזה: (ו) שנטלו את שלהן מתחת ידך. כלומר שמתו על ידך, רלה לומר על קדוש השם, שהם גבורי כח ואמיני הלכ שאתו נפשם על קדוש ה'. ועוד שהיו מתיסרין ציפורים קשים מאד, ואיזה זה דורו של שמד, כגון רבי עקיבא וחבריו שבקשו להעבירים על דת ומחו על קדוש ה', וזה גבורה רבה לטוב כזה. ורמו גבורים בממתים וכלו כתיב מה מתים כדכתבתי בסיומן הקודם. ובמדרש שוחר טוב (שם) גרם מה גבורים הם שנתנו נפשם על קדושת שמך ומחו: ממתים ידך ממתים מידך. וכתבתי שוחר טוב גרם ממתים ידך, מומתים מידך: שהעלה בשרן חלודות. דרש מחלד לשון חלודה:

מתנות בהונה

גבורה כמה דחא אמר כל עיר מתים והכי גרסינן במדרש תהלים: הכי גרסינן שנטלו את שלהם מתחת בו' כלומר עושה שלהם שגזרה עליהם וגבורה היא זו שצלו שהיא נפשם מהם כזכמה יסורים: הכי גרסינן בשוחר טוב של שמד ממתים מידך מומתים מידך מחלד כו' שהעלה בשרן גרסינן ודרש מחלד לשון

מלכים גדולים ועיין עוד בב"ר פרשה מ"ט: צריפין בית דירה עראי ורבים הם בתלמוד: אגוסטא לשון מלכות ועיין בב"ר פרשה כ"א ובס"ר פרשה כ"ג: [10] ראש הסדר ראש הדרשה: שלא נטלו חלק בארץ הלויים לא נטלו חלק בחזן ועיין זה בויקרא רבה פרשה ג': הכי גרסינן בויקרא רבא פרשה ג' ובמדרש

מסורת המדרש
ט. עיין שבת נו,
ב. סנהדרין כא, ב,
ירושלמי ט"ז פ"א
ה"ב, ספרי סוף סדר
טקב פסקא ל"ב, שיר
השירים א, מב על
פסוק ו ל"ה בני:
י. מדרש תהלים
מזמור י, ו, ילקוט
תהלים רמז תרכב:
יא. ויקרא רבה ג, ו:
יב. מדרש תהלים
מזמור י, יא, כל
הענין:

אם למקרא
ועבדו אתו כל הגוים
ואת בנו ואת בן בנו
עד בא עת ארצו עם
הוא ועבדו בו גוים
רבים וקללים גדלים:
(ירמיה כו):

כען הן אימיון
שתידין די בעניא די
תשמעון קל כריא
משוריקתא קתים
שבכא פסנתרין
ויספגיה וכל יגי
וקרא תפילן ותסגין
לצלמא די עברת
והן לא תסגין פה
שקתה תתמוז לטוא
אתון נטרא יקרא
ימן הוא אלה די
ישוונכו מן ידי:
(דניאל ג:טו)

ממתים ידך ה'
ממתים מחלד
חלקם בחיים וצפונך
תמלא בטנם ישבעו
בנים והניחו יתנם
לעולליהם:
(תהלים ז:יד)
והנותרת מן המנחה
לאהרן ולבניו קדש
קדשים מאשי ה':
(ויקרא ב:ג)

כל זכר בכהנים יאכל
אותה קדש קדשים
הוא: (ויקרא ו:כב)
והנותרת מן המנחה
לאהרן ולבניו קדש
קדשים מאשי ה':
(ויקרא ב:ג)

חידושי הרד"ל
 [ט] וגם הגיע משותתה של ושתי. מללל כתיב וגם ושתי עשהה משה שהיה אז מוסף על ענין ראשון שהיתה המשה לשמחת שבת הכסא כמו אחשורוש, ומדכתיב גם בלא וי' רמו לזרשו שושי טלמה עשהה משהה לה, שהגיע זמנה ללצד ויהי שמחים כבוד רשעים רנה. ויש לזרשו סמוך על כרען איש ואיש שלפניה שרשעהו ועל מרדכי והמן, שניהם היו שמחים נמיסת ושתי, מרדכי על שהיה עושה מלכה בצנט ישראל שבט כמו שמבאר במגילה י"ב, ג, והמן כמו שאכתוב לקמן על פסוק ויאמר ממוכן: יד לבצר בו. לדרך משום שכתוב מפלחה בלשון משהה הין, וגם שמה בצמחה מורה על שהיה שסממו יין, לכן תפסו בלשון צירה וזריכה הטפל ב"ן:

(ח) מה גבורים. דממתיס דרש כאלו כתיב מי מתים ופירושו מה גבורים כדכתיבנא לעיל. והכוונה בכאן מה היא גבורתן של אלו, כי כל מה שנטלו אינו אלא מידך ומה יתהללו בגבורתם. או פירושו כמה רבה גדולתן ומלכותם שנתת להם ממשל רב יותר מדאי שאלכו כזיפה. והוא דרך תלונה איך השפיע ה' להם גדולה עד ג' דורות ואפילו לושתי. (יפה עקף): מתחת ידך. במדרש שוחר טוב (פרק יז) גרסינן טו והשלטת אותן בשולמך לשעבר כצניך: שנטלו חלקם בארץ. רנה לומר שהשלטת אותם על הארץ, ואין חלד אלא העולם שנאמר האזינו כל יושבי חלד, כן הוא במדרש שוחר טוב: כשהן חיים. רנה לומר אכל מעולם הבא נטרדו: מן הטמון בלשבה. שנאמר (דברי הימים ב' לו, ז) ויעל עליהם את מלך כשדים וגו' ואולרות בית ה' ואולרות בית המלך ושריו הכל הביאו צבא: עולללה אחת. מלשון מפי עוללים: במלכות שאינה שלה. שהיא כשדים ואחשורוש היה מלך פרס: (ט) מה ראה הכתוב לפרסם בו. דבשלמה סעודה אחשורוש פרסם למאן דאמר שבימי המן נתחייבו ישראל כליה על שנהנו מסעודתו, ואפילו למאן דאמר שבעון עבודה זרה נתחייבו, מכל מקום מודה שגם עון הסעודה היה עמו, אלא שנתחם גזר דין על עבודה זרה, על דרך דור המבול שהיה שם זמה ועבודה זרה וגזל וספיכות דמים, ולא נתחם גזר דין אלא על הגזל עם היות עוד עונות גדולים ורעים ממנו וכמו שאכתוב לקמן, אבל סעודה ושתי למאי פרסם: לאיזו שולה. מדכתיב גם ושתי וזית המלכות משמע דגם משהה ושתי גדול כיד המלך, נראה שגם המלכה שלטת

(ח) זה נבוכדנצר. ובשציל דרשה זאת הובא כל הענין לכאן: חלקם בארץ חלקם בחיים. הם הרשעים שמקבלים שכרם בעולם הזה ואין להם חלק בעולם הבא וכמו שכתוב תמלא בטנם, וא"כ מה שכתוב בחיים פירושו בעולם הזה: (ט) למכעיסיו קל וחומר. אם כך לושתי קל וחומר לאסתר, גם יתכן שזרש קל וחומר מכל המפורש בענין של אחשורוש שהוא שהפלגה גדולה עד מאל: גם וגם משותתא. כן לריך לומר. הגיע משותתא כמו שיתחל לעיל ריש פסוק זה מגדד משתתא: הגיעה מעת זמנה. לריך לומר הגיע עתה וזמנה למוט. ודורש גזירה שזה מן גם לאישה, מה גם האמור שם שגרמה מיתה לאישה, אף גם הנאמר כאן גם ושתי שגרמה מיתה לושתי:

ח דָּבַר אַחַר "מִמְתִּים יָדָךְ ה' "
מֵה גְבוּרִים הֵם שָׁנְטֻלוּ מִמְשָׁלָה
מִתַּחַת יָדָךְ ה' וְאִיזוּהָ זֶה, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר,
"מִמְתִּים מִחֻלְד", אֵלֹו שָׁנְטֻלוּ חֻלְקֵם
בְּאַרְץ, "חֻלְקֵם בְּחַיִּים", אֵלֹו שָׁנְטֻלוּ
חֻלְקֵם בְּשֶׁהֵן חַיִּים, "וְצַפּוּנָה תִמְלֵא
בְּטַנְּם", שְׁהִיוּ עֲשִׁירִים מִן הַטְּמוֹן
בְּלִשְׁבָּה, "וְשָׁבְעוּ בָנִים", זֶה אֵוִיל
עוֹלֵלָה אַחַת שֶׁנִּשְׁתַּיְיָרָה לוֹ עֲשִׂיתָ אוֹתָהּ אֶגּוֹסְטָא בְּמַלְכוּת שְׁאִינָה
שָׁלָה, וְאִיזוּ זוּ, זוּ וְשִׁתִּי:

ט דָּבַר אַחַר, "גַּם וְשִׁתִּי הַמַּלְכָּה עֲשֶׂתָה מִשְׁתָּה נְשִׁים", "מֵה רָאָה הַכְּתוּב לַפְּרָסִם סְעוּדָתָהּ שֶׁל וְשִׁתִּי, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה אָמַר:
כָּל כֶּף לְמָה, לְהוֹדִיעַ לְאִיזוּ שְׁלוֹה אֶסְתֵּר נִכְנַסְתָּ, אָמַר רַבִּי מְאִיר:
אִם כֶּף לְמַכְעִיסָיו קַל וְחוֹמֵר לְעוֹשֵׁי רְצוּנוֹ. דָּבַר אַחַר, "גַּם וְשִׁתִּי הַמַּלְכָּה", אִין "גַּם" אֵלָא רִיבּוּי, מֵה זֶה בְּשֶׁשָּׁה נִיטִין אֶף זוּ בְּשֶׁשָּׁה נִיטִין, מֵה זֶה בְּמִינֵי וְצִיאוֹת, מֵה זֶה בְּסְעוּדַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶף זוּ בְּסְעוּדַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מֵה זֶה בְּבִגְדֵי כְהוֹנָה גְדוּלָה אֶף זוּ בְּבִגְדֵי כְהוֹנָה גְדוּלָה, רַבִּי בְּרַכְיָה אָמַר: בְּהֵדָא צִרְצָרָא דְמִתְגַּלְגְּלָא בְּדִילָה וּדְלָא דִילָה. דָּבַר אַחַר, "גַּם וְשִׁתִּי הַמַּלְכָּה", גַּם, וְגַם הִגִּיעַ מִשְׁתוֹתָא שֶׁל וְשִׁתִּי, הִגִּיעַ זְמַנָּה שֶׁל וְשִׁתִּי לִיגְמַם, הִגִּיעַ זְמַנָּה שֶׁל וְשִׁתִּי לִיבְצָר, הִגִּיעַ זְמַנָּה שֶׁל וְשִׁתִּי לִידְרָךְ, רַבִּי הוֹנָא אָמַר: הִגִּיעַ עַת זְמַנָּה לִימְמַת הִיךְ מָא דְאַתָּה אָמַר (בראשית ג, א) "וַתִּקַּח מִפְּרִי וְתֹאכַל וַתִּתֵּן גַּם לְאִישָׁהּ וְגו'":

מסורת המדרש
 טו. יקוט כאן רמו מתרמט:
 אאם למקרא
 סמתיים ידך ה'
 סמתיים מחלד
 חלקם בחיים וצפונה
 תמלא בטנם ושבעו
 בגים והניחו יתרים
 לעולליהם:
 (תהלים י"ד)
 ונתן גם לאישה
 ונתן גם לאישה
 עפה ויאכל:
 (בראשית ג:א)

כמוהו: אאם כך למכעיסיו בו. כלומר דמדאשמוטיין דאפילו ושתי הלליה כל כך בשכר ג' פסיעות שפסע בלאדן לכבוד המקום כדלעיל טס היתה מאומות העולם, שמעין כח שכר המלאת כמה הוא: ניסין. פירוש אולרות. שזמו אחשורוש הראה כל אלה כדלעיל בפסוק בהראותו, כן הראתה שהיה לה אולרות וילאות והכנסות כמותו, וכן מבגדי כהונה היו צידה כמו שהיו צידו, דלפטר בגדי כהונה חזין היו צידה ותזין צידו: במיני יציאות. והוא חשבון יליאותיו צדיהו ושכר עבדיו כי ציה יודע עשרו: בסעודת ארץ ישראל. שזה עושר כבוד המלכות כאשר יש לו שולחן מלכים, כמו שהכתוב מספר כבוד מלכותו של שלמה ומספר ענין שולחנו. ולכן אמר סעודת ארץ ישראל הראה להם, כי דוקא בחרך ישראל כתיב לא תחסר כל בה, והיה אפשר להיות לו שולחן מלכים כאשר היה לו הדברים שהם בסעודת ארץ ישראל כי שם נמלא הם הגמלאים בסעודה עכ"ל. ולי אין נראה הגהות, ודו"ק: צרצרא. פירוש נאד כמו לרזור יין, ורנה לומר שהנאד כשהוא ריקו ונפוח מתגלגל כנקלה ממקומו לתוך למקומו. (יפה עקף). ובעל אית אמת פירש לרזור הוא מין ארבה שזמו לרזור כדאיתא בפרק אלו טרפיות וחולין סה, ב. ופירוש מתגלגלה, שחזרת לכאן ולכאן ומתגלגלת בשלה ובמה שאינה שלה. אבל המוסף הערוך (ערך לרלרל) כתב לרזור הוא מין חגב כדאמרנו בחולין פרק אלו טרפיות, ובחגיבים והלא לרזור הזה יש לו ד' כנפים וד' רגלים. אבל לרלרל פירושו מין שוף הנקרא בת קברייא. ולעיל פ"ב ס' א' איתא בין מן ידיה ובין לא מדידה מתגלגלת בת קברייא, והוא שוף המתפאר באצרה ועולה של עופות אחרים. (מוסף הערוך): גם וגם הגיע בו. רנה לומר דהוקשה להם מאי גם, וושתי המלכה מצעי ליה. לפיכך דרשו שכתב הך לישנא של גם שהוא לשון נמילה ועקירה מלשון גומם, ושם ושתי שהוא מלשון יסוד בכל מקום כמו כי השתות ירסון, ומפני כי לא נשתיר מן מלכות צבל רק ושתי ועתה נאצדה. וזה שאמרנו גם וגם הגיע משותתא בו, רנה לומר ששלטת גם ושתי צא לזרות שגם הגיע היסוד של ושתי שתעקר, הגיע זמנה של ושתי ליגמם פירוש לכרות כמו גוממו עם השופי דמסכת חולין (נב, ב). (אית אמת). כלומר הגיע הזמן לכרות היסוד שלה של יסוד דבר מן מלכות צבל כאשר תצרך ושתי. ומה שאמרנו כי הגיע זמנה ליצטר ולירדך, רנה לומר כמו שבעל הכרם ממתין עד שמגיע זמן הבצירה ואז הוא בוצר ודורך, כך ה' הוצרך היה ומתה מלכות צבל עד הגיע הזמן לעקור אותם, לכך אמר כי הגיע זמנה לדרוך ולצבור, כי מלכות מדי מיוחד לבטל מלכות נבוכדנצר לגמרי שהוא מלכות צבל, כמו שהיה דריוש הורג בלשגל. לכך בזאת הסעודה היה גודל חוקף מלכות אחשורוש ביושר, ולכך הגיע הזמן להיות עוקר מלכות צבל הרשעה לגמרי עד שלא ישר שריד ופליט מהם. (ואור חדש): לידרך. דרש גם לשון גומא וחפירה שבו דורכין הענבים: ליבמות. פירוש למוט. ודריש ליה בצורה שזה, מה גם דותתן גם לאישה גבי מיסה, הכי נמי גם דהכא נדרש למיטה.

מתנות כהונה

[ח] שנטלו ממשה מתחת גרסינן: הכי גרסינן ואיזה זה זה נבוכדנצר: ממתים בו ועי' צילקוט תהלים מזמור י"ז ותמלא הגירסא יותר מתוקנת: [ט] בששה ניסין עי' לעיל בפסוק

משתותא שרשה כד"א כי השתות ירסון כפי מדרש חכמים ז"ל ולפירוש הרד"ק: ליגמם לכרות ומלת גם קדריש ועיין בערוך ערך גם: לידרך דרש גם לשון גומא וחפירה שבו דורכין הענבים ועיין

חירושי הר"ל
 [ו] משתה נשים
 מיני גמאים בר.
 מוס שתיין גנאי
 לאשה, לכן דרש
 שמיני מאלכות רכיס
 גומטין אותם
 בשתייה היו (ועיין
 בקמ"א, קב, א) וכן
 ענין לרבות השתה
 ומרובין מיניה
 המה החלב וגמטין:
 רוצה אשה שתהא
 בבתיים מצויירים
 בו. וזה שכתב (ש"ר)
 המלך חדריו נבילה
 השירי, א, ד) הביאני
 המלך חדריו נבילה
 ושמהה כך. ר"ה
 לומר אף אילו הביאני
 המלך חדריו שהיא
 שמהה גדולה לנשים,
 כהנהא בית המלכות
 אשר למלך כו', בכל
 זה אחתו נבילה
 ושמהה כך שפרשה
 עליו שמתקן מכל
 שמהה:
 [יא] זה יום השבת
 בו. וכמו שהיא
 נבילה וכו', ב:

ורמו לך בזה שכמו שכתוב אשת אדם הראשון התחיל לשלט עליה המיתה כאשר אכלה מעץ הדעת, וממנה נמשך המיתה אל אישה גם כן ולכן כתיב גם לאישה, כן רמז לך הכתוב בזה הלשון גם כן כאן, שבה שגגור מיתה על אישה היה נמשך אחר זה גם עליה הגמול. (אור חדש):
 (ו) מיני גמאין. מדכתיב משתה נשים ולא קאמר משתה לנשים, משמע משתה הראוי לנשים, ולכן אמר מיני גמאין והוא מלשון הגמאייני, והיינו תבשילין רכיס שהן נגמטין ולא מאלכים קסים שזרכין לעיסה רבה, כי אין הנשים נהנות בזה שאין כח בשיניהם כאלנשים: מיני

י [א. ט] "עֲשֵׂתָה מִשְׁתֵּה נָשִׁים", מִינֵי גְמָאִין הָאֵכִילָה אוֹתָן, רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר: מִינֵי מִתּוּקִים הָאֵכִילָה אוֹתָן.
 [שם] "בית המלכות", נתנה אותן

בביתם מרווחין מפני שדרכה של אשה מצויה לקלקל. דבר אחר "בית המלכות", נתנה אותן בביתם מצויירין, דאמר רבי אבון: רוצה אשה שתהא בביתם מצויירין ובגדים מצויירין מלאכול עגלים מפושמין. דבר אחר "בית המלכות", נתנה אותן בבית איספלידא שלה, לומר שאם ימרוד בעלה של אחת מהם תהא אשתו מבפנים נתונה ולא ימרוד. [שם] "אשר למלך אחשורוש", רבי יודן ורבי לוי בשם רבי יוחנן: "כל מקום שנאמר במגלה זו למלך אחשורוש", במלך אחשורוש הכתוב מדבר, וכל מקום שנאמר "למלך" סתם משמש קדש וחול:

יא [א. י] "ביום השביעי", "רבי יהושע בן לוי אמר: זה יום השבת. [שם] "בטוב לב המלך ביין", אמר רבי יצחק: אומות העולם אין להם טובה, דכתיב (קהלת ח, יג) "וטוב לא יהיה לרשע וגו'", איתבון: והכתיב "בטוב לב המלך ביין", אמר לו: "בטוב לב המלך" אין כתיב כאן אלא "בטוב לב המלך", טובה ואינה טובה, אבל טובתן של ישראל טובה שלמה, שנאמר (מלכים א, ח, טו) "ויילבו לאהליהם שמחים וטובי לב על כל הטובה וגו'":

בית המלכות בפנים, שאם ימרוד אחד מן השרים תהיה אשתו צדו: משמש קדש. ר"ה לומר פעמים משמש קדש: [יא] זה יום השבת. וכדאיתא בפרק קמא דמגילה יב, ב) ביום השביעי כטוב וכו', אטו עד יום השביעי לא טוב לב המלך. אמר רבא יום השביעי שבת היה שיראל אוכלין ושתיין ומתחילין בדברי תורה ובדברי שירות ומשכחות, אבל כו' וכן בסעודתו של אחשורוש הללו אומרים מדיות נאות כו', אמר להם אחשורוש כלי שאני משמש בו כו' רעונכם לראותה, אמרו לו הן ובלבד שתהא ערומה, שצמדה שאדם מווד בה מודדים לו, מלמד שהיתה ושתי מפשטת בנות ישראל ערומות והיתה עושה בהן מלאכה בשבת, לפיכך נגזר עליה ששחטו בשבת ערומה: אין להם טובה. הטעם שכל העובדות שהם מקבלים נראה להם עושה ואינה עושה כאילו הם חסרים עדיין, אבל על בני ישראל כתיב על כל הטובה, כי לעולם נראה להם שיש להם כל ושחטם בחלקם וכלי יקרא: אלא בטוב. משמע דמיון לטובה:

מתנות כהונה

תבשיל פני חכמותיה: איספלידא גרסינן ופי' חדר וטיין צערוך: [יא] זה יום השבת שהיא פתוחה מורה על שביעי הידוע: בטוב משמע דמיון לטובה:

ענף יוסף

על ציטול וחרבן ושמה ועלצות, ולכן ביום השביעי זה יום השבת לא היה למלך אחשורוש טוב לב, כי מול משמים הסיב לבבו לעלצון כתיב משערי שבתאי, ולכן הולך להטיב לבבו ציין כי היה מלא עלצות. וזהו שאמר, אומות העולם אין להם טובה כו' והיינו ביום השבת, כי אז לא יושיל תחבולות אדם לבטל משערי מול רק במקלת כנודע אבל לא ילא לגמרי מפפולת הזמן, ולכן אי אפשר לאומות העולם להיות להם בשבת טוב לב לגמרי רק כטוב לב. ולכן הנוסח התפלה ולא הגחלתו לעובדי פסילים, כי להם השבת לעלצון גדול. ויערות דבש ח"ב דרוש ב דף כ"ב ע"א:

[ו] גמאין גומאין אותו כמה דאת אמרת הגמאייני נא: מתוקים שהנשים נהנין מהם ודייק מדכתיב משתה נשים (בראשית כד, יז): לקלקל על ידי דם נידות ולכן נתנה אותן צבחים מרווחין שלא

[יא] ביום השביעי רבי יהושע בן לוי אמר זה יום השבת. דקדק כן מדכתיב ביום השביעי כטוב לב המלך ציין דמשמע דהטבת לבבו היה על ידי היין, הא הטבת לבו היה ראוי להיות זולת היין, דהא יין להטיב לבבו ראוי למי שלבו רעה מדלגות ועבר ועלצון, אבל מי שלבו בלאו הכי טובה ואין לו שום לער ודאגה כמו אחשורוש אין ראוי לו להטיב לבבו ציין, שט"ו היין יולא מגדר הממושל עד שידמה למבוסס ושיכור. לכן אמר רבי יהושע בן לוי דעל כרחק מוכח דהיה זה בשבת, שידוע שכולם זולת ישראל דהם שגבצים למעלה מהמולן הם יושבים תחת מול שבתאי בשבת שמורה

היה למימר דהא מה נהנהו מיו השכינה היה קודם. שנית קשה דקאמר שכל אחד ואחד נהעברה אשתו בבין זכר היחך ידעו זה וכעלמים בבטן המלאה, ולכן הכתוב קהלת יא, ה) ואם אחר הלידה זמן רב, היחך אמרה תחורה שבציאחם לביים היו טובי לב ועוד קשה דקאמר על כל המבנה שיתה בת קול וכו', מהראוי להקדים שיהא בת קול חיבף אחר שדאגו. ועוד קשה דקאמר לוד עבדו לחילוי ליה, ועל דוקא השתא לחיל ליה, ועוד למה קחשבו לוד קודם לישראל דקמירא בהו עכשיו. ועוד קשה להבין הלשון כולכם מוזמנים לעולם הבא למה נקט לשון כולכם. ועוד וכי שבביל מלוה זו לבד שפשו חייך בית המקדש הם בני עולם הבא. וכדי להתייר כל הפסיקות נקדים מה דאיתא בחלק בסנהדרין (קב, א) ח"ל אמר רב תחלה אמר רבי ירמיה מאי דכתיב את תחלה אלך רעה ונגע לא יקרב צהליך, על תחלה אלך רעה שלא יטובו בך יד הרע, ונגע לא יקרב צהליך שלא תמלא אשתך ספק נדה בשבת, שכל ספק נדה הוא מירר וילוו תקפו ואומר שיעורה היא ועל חנם אני מונע עכ"ל ר"י. ובמהרש"א וכן בספר בשר שבת ח"ל ונגע לא יקרב צהליך שלא תמלא אשתך וכו', כי כמו שזממאת הנגב צבית הוא מורה על חטא הדבור בדריים בו כדאיתא בערכין (טו, א) שהנגב צבית בודק, כן כזממאת הנדה בצדוהו מן הדרך לביתו יורה על חטא האיש. ואמר ספק נדה, כי הדאי נדה הוא ביום הוסת, וזהו זה מורה על חטא האיש, אבל הספק נדה בה שלא בזמן וספק דרך מקרה, שכל זה יורה מלת יקרב והוא דלוי יורה על החטא עכ"ל. וזה כוונת רבי יוחנן שדרש לחיל ליה עון יום הכפורים, וזהו ששאלו מגלן דחיל לה, דמי רבי תחליפא דכתיב וילכו לאהליהם ושלכו ומלאו שותיין בשבתה, שמש מניה שלא שאלו בזה שאלו ביום הכפורים, שהרי אלא היה חוששין בלתינון ביום הכפורים היה מהראוי למלא שותיין ביום הכפורים, וזה הכונה גדולה לחיל לה, ולא מתמם שיהא בת קול, ולא

מסורת המדרש
 טו. עיין מגילה טו, ב:
 יו מגילה יב, ב, ילקוט
 כאן רמז תתמט:
 אה למקרא
 וסוב לא יהיה לרשע
 ולא יאריך ימים
 בצל אשר איננו ירא
 מלפני אלהים:
 (קהלת ח"ב)
 בימי השמיני שלח
 את העם ויגרבו
 את המלך וילכו
 לאהליהם שמחים
 וטובי לב על כל
 הטובה אשר עשתה ה'
 ליה עבדו וישראל
 עבדו:
 (מלכים א ח"ב)

זרע אברהם
 [יא] על כל הטובה
 טובתן שלמה.
 בגמרא דמועד קטן
 בפרק קמא (ט, א) ר'
 וזה לשון אמר ר'
 פרק אמר רבי יוחנן
 אותה שנה לא עשו
 ישראל יום הכפורים,
 והיו זואים ואומרים
 שמה תחייבו שאלוהין
 של ישראל כליו, יתה
 בת קול ואמרה להם
 כולכם מוזמנים לחי'
 עולם הבא. מאי דריש
 קל וחומר מהשכן
 שאין קדושתו קדושת
 עולם וקרבתו יחיד
 דומה שבת דליסור
 סקילה, בית המקדש
 וכו', אלא מה היו
 דואים, הם טרף
 גבה הכא לורך הדיוט
 וכו', ומנא לן דלחיל
 לה, דמי רב תחליפא
 ביום השמיני שלח
 את העם ויכרכו את
 המלך וילכו לאהליהם
 שלכו ומלאו שותיין
 בשבתה, שמינים
 שמינים
 שנהנו מיו השכינה,
 וטובי לב שכל אחד
 ואחד נהעברה אשתו
 בבין זכר, על כל
 הטובה, שיתה בת
 קול ואמר להם כולכם
 מוזמנים לעולם הבא,
 לוד עבדו לחיל ליה
 עון שבת, שביקש
 שלמה להכניס את
 החרון לבית קדוש
 קדשים וכו', גם כן
 הגמרא זו אין לה שחר
 לחמיות. חדא קשה
 דקאמר שלכו ומלאו
 שותיין בשבתה והדר
 קאמר שמינים שנהנו
 מיו השכינה, איפכא

חידושי הרד"ל
[ג] זו תלבש בגדי
מלכות ותכנס.
פירוש אף אשה אחרת
שהיו השירים משבחים
ביושר, תלבש גם כן
בגדי מלכות ותכנס
כדי להראות העמים
והשירים את יופי
אל ושיחי נגד אחרת,
אלף בבגדי מלכות
המוסרטים יופי בכל
אלו ושיחי טובה מהן,
ומשי רב הונא אשן
הדיוט כו'.

[יד] את הרשעים
בגיהנם אלא
ערומים. מלת
גניבסם רחש טעות
ספר, דהא בעיר
כתיב בקרא, גם
פשיטא אשן ענין
למלכות להיות
גניבסם, אלא בדיון
בשולם היה קאמר,
ודלעיל בצרעה
ז סוף פרק א, כל
ניחו של אותו רשע
מוזין ערומים.
וכתיב (ישעיה כ,
ז) כן ינהו וגו' שבי
מלרים ואת גלות כוש
וגו' ערוס ויחף: הן
דליסטאות מקפח.
תמומא סדר תלמי
סימן יח:

אפילו בצלצול. מין אזור מאזורי הגשים לכסות בשר הערוה:
אמר לון וערומה. היפה ענף מוחק הני שלשה חיצות. ולי אפשר
לקיים, שרלה לומר שהשלושים לא הניחו אותה משום ששמעו
שאמר המלך להשירים הן וערומה: אמרה אבנס בלא כתר.
פירוש שאמרה מכיון שמכניסין אותי
ערומה כדי שיראו יופי מלד עלמי
ולא מחמת תכשיטין ומלבושים נאים
המייפס את האדם, א"כ יותר טוב
ליכנס גם בלא כתר. וכונתה היתה
בזה שלא תהיה לבזו כי אולי יחשבו
ההמון שאינה המלכה, או שהיא
יכולה לשקר אח"כ ולומר לא הייתי
אני. והשיבו השלושים לה, הן אומרים
כו', פירוש השירים וההמון אומרים
שפחה היא זו, ויחזיקו המלך לשקרן
שיאמרו שאמר על השפחה שהיא
אשתו להפאחר בה שאשתו יפה,
וכל כוונת המלך באמת הוא שידעו
שאשתו זאת, לכן אי אפשר להניח
לך ליכנס בלא כתר: תלבש בגדי
מלכות בו. ופריך המדרש תלבש
שפחה בגדי המלכות ותכנס, ורלה
לומר א"כ דחשבו שלא יאמרו שפחה
היא זאת א"כ גם השתא שחכנס
בכתרו מלכות יאמרו שפחה היא,
וקראו להכתר בגדי מלכות משום
שהכתר אינו מיוחד רק למלכות.
ותירך רב הונא אשן הדיוט כו' אלא
מלכה דוקא, וידעו הכל מכח כתר
המלכות שהיא המלכה. ובאות אמת
הביא נוסחא בפירוש תלבש אחרת
בבגדי מלכות כו': [יד] שלחה
ואמרה לו בו. משום דקשה ליה
כדאמרו בפרק קמא דמגילה יב, ב)

העמים והשירים את יפיה כי טובת מראה היא, משמע כל גופה
במראה לפנייהם: אין הדיוט משתמש בבגדי מלכות. וכמו
שכתוב לעיל סוף פסוק גם ושיחי שהגיע זמנה להגמל ולמות ואין
שלטון ביום המות. וכמו שתיאח בדברים רבה וע, ג, ומעשה היא
ההדיוטות בלא כבוד, כי מאליהם הם
מכבדותא והעירוס לחדם תכלית
הבושת והבזו, ואף כי במלכה כזו
וביותר בכתר: (יד) שהם נוגעים
בלבו. דורש מה שנאמר בדבר
המלך אשר ביד הסריסים קאי על
ושיחי ששלחה לו דברים נוגעים בלב
המלך. וכמו שתיאח באגדה דפרק
א' דמגילה יב, ב: אנדיתיקוס.
עיין דברים רבה (ה, ו) מה שכתבתי
שם: בגוליהון במוקסיהון. עיין
בראשית (לו, ו) וס נסמך:

**רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי חֲמַא בְּרַ גּוּרְיָא בְּשֵׁם
רַב אֱמֵר: בְּקֶשֶׁה לִיכְנֵס אֶפִּילוּ בְּצַלְצוּל
כְּזוּנָה, וְלֹא הִנִּיחוּ אוֹתָהּ, אֱמֵר לֹן:
וְעֵרוּמָה, אֱמָרָה: אֲבָנֵס בְּלֹא כֶּתֶר, הֵן
אוֹמְרִים שִׁפְחָה הִיא זֹו, תִּלְבַּשׁ בְּגָדֵי
מַלְכוּת וְתִכְנַס, אֱמֵר רַבִּי הוּנָא: אֵין
הַדְּיוּט מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּבִגְדֵי מַלְכוּת:**

**יד [א. יב] "וְתִמְאֵן הַמֶּלֶכָה וְשִׁתִּי",
שְׁלַחָה וְאֱמָרָה לֹו דְבָרִים שֶׁהֵן נוֹגְעִין**

**בְּלִבּוֹ, אֱמָרָה לוֹ: "אֵם רוֹאִין אוֹתִי נֶאֱדָה הֵן נוֹתְנִין עֵינֵיהֶם לְהַשְׁתַּמֵּשׁ
בִּי וְהוֹרְגִים אוֹתָךְ, וְאֵם רוֹאִין אוֹתִי בְּעוֹרָה אֵת מִתְגַּנֶּתֶת בִּי, רְמִזְתוּ
וְלֹא נִרְמֹז עֶקְצָתוֹ וְלֹא נַעֲקַץ, שְׁלַחָה וְאֱמָרָה לוֹ: קוֹמִים אִיסְטַבְּלֵאטִי
שֶׁל בֵּית אָבָא הֵייתָ, וְהֵייתָ לְמוֹד לְהֵיּוֹת מַכְנִיס לְפָנֶיךָ נָשִׁים זֹונות
עֵרוּמוֹת וְעַבְשֵׁיו שֶׁבְּכִנְסָתָ לְמַלְכוּת לֹא חוֹרֶת מִקְּלֹקְלָךְ, רְמִזְתוּ
וְלֹא נִרְמֹז עֶקְצָתוֹ וְלֹא נַעֲקַץ, שְׁלַחָה וְאֱמָרָה: אֶפִּילוּ אַנְדִּיתִיקוּס
שֶׁל בֵּית אָבָא לֹא נִידוֹנוּ עֵרוּמוֹם, הֲדָא הוּא דְכְּתִיב (דניאל ג, כא)
"בִּיאֲדִין גְּבַרְיָא אֵלֶךְ כְּפָתוֹ בְּסַרְבְּלִיהוֹן פִּטְשִׁיהוֹן", רַבִּי יוֹדֵן אֱמֵר:
בְּגוּלִיהוֹן, וְרַב הוּנָא אֱמֵר: בְּמוֹקְסִיהוֹן, רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַ אָבָא אֱמֵר
בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא דֵן אֵת הַרְשָׁעִים בְּגִיהֵנָם
אֵלֹא עֵרוּמוֹם, וְמָה טַעַם, דְּכְתִיב (תהלים עג, ב) "בְּעִיר צִלְמֵם תִּבְדּוּהוּ",
אֱמֵר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַ נַחְמָן: הֵן דְּלִיסְטָאוֹת מְקַפְּח תַּמָּן מַצְטַלְב,**

מאי שלחה ליה דלוקה ביה חמתיה כולי האי. לכן אמרו ששלחה לו דברים קשים שהן נוגעים בלבו: אם רואין אותי נאה בו. דייק זה
משום דהני חיצות בדבר המלך מיותר, לכן דרשו שרמזה לו כי על דבר טובת המלך מכונה שלא ירגז או יתנגד בה. ומשום שאלו הדברים
בדרך רמז לבד היתה שולחת לו ולא בפירוש, לכן אמרו רומזתו ולא נרמז: קומוס אסטבלאטי. פירושו בלשון רומי נגיד על אריות הסוסים.
קומים פירושו ממונה ונגיד, ואסטבלאות פירושו אריות סוסים. ודייקו שאמרו כן מדכתיב כאן ותמאן המלכה ושיחי, וקודם לזה כתיב כמה
פעמים ושיחי המלכה שמה קדים, שהמלכות באמת טפלה לה מלך, אלא על כן כתיב כאן מלכה ושיחי לרמז שבזה איתו
שהמלכות שלה היא, שהיא בת בלשאר, ולא הוא שלא היה אלא ממונה על אריות הסוסים ונעשה מלך, ועם כל זה הוא בפמיתותו. ולפי
שאלו הדברים בדרך רמז לבד היתה שולחת לו ולא בפירוש לכן אמרו רמזתו ולא נרמז כו': אנדיתיקוס. פירש הערוך (ערך אנטידיקוס)
בעלי דין. וזהו ותמאן המלכה ושיחי לבזו בטענה דבר המלך אביה. ומהו אותו דבר, אשר ביד הסריסים, הם חנייה מישאל ועזריה שנאמר
עליהם והיו סריסים למלך בבבל: בגוליהון. מין בגד: במוקסיהון. בלשון יוני טובע ומלפת של ראש, (מוסף הערוך (ערך מקס). ועיין
מה שכתבתי בשיר השירים רבה פ"ו סימן י"ד: בעיר צלמם תבזה. דרש בעיר בעירוס בזיון הגוף: הן דליסטאות בו. בעיר ובמוקס
שהלסטים גזול ומקפת הבריות שם הוא נתלה כדי שישמעו ויראו הנשארם. ור' שמואל קאי על פשוטו של מקרא בעיר ללמס תבזה ומתנות

מתנות כהונה

פי' ממונה על אריות סוסים: קומים פירושו ממונה והרבה תמלאם
בספר זה וכן לקמן בפסוק מהר קח: איסטבלאות אריות סוסים
כדתיאח במסכת סנהדרין פרק כ"ג: אנדיתיקוס פירוש הערוך
בעלי דין: פטסיהון גרסינן: הכי גרסינן בגוליהון ורבי הונא
אמר במוקסיהון ועיין בב"ר פרשה ל"ו ופי' הערוך מיני מלבושים
הן: הכי גרסינן במדרש תלים הן דליסטאות מקפח בו פי'
במוקס שהלסטים גזול ומקפת הבריות שם הוא נתלה ורבי שמואל
קאי על פשוטו של מקרא בעיר ללמס תבזה:

וערומה דייק מדכתיב להביא את ושיחי המלכה וגו' שלא יהיה
עליה כלום אלא הכתר המורה על הוד מלכות כן הוא בילקוט:
בצלצול חגור קטן לכסות בשר ערוה: הן אומרים בו השירים
השיבו יאמרו הכל אין זאת אלא שפחה: תלבש בו כלומר אף אם
תלבש בגדי מלכות ותכנס גם כן יאמרו שפחה היא זו ומשי אין
הדיוט כו' ובכתר ידעו בזדאי שהיא ושיחי: [יד] שהן נוגעין בו
כלומר דרך רמז דברה אמו אולי ירגיש ולא הרגיש ואח"כ שלחה
אליו הדברים קלת מבוארים ולא הרגיש כו': קומים איסטבלאות

ענף יוסף

קשה אף נשים אחרות ילצבו בבגדים אלה, ואם מכל מקום יהיה
ושיחי עולה ביופי יותר מהם עדיין הכסיון כי תואר עלמותה גורם
הוד ויופי, כי הלא גם אלה לבשו בגדים כמותה וזכרות אמת הביא
נוסחא בפירוש תלבש אחרת בבגדי מלכות כו' ועל זה משי המדרש
זהו לא היה אפשר שילצבו שארי נשים בגדים הראוים למלכות, כי
אין הדיוט משתמש בבגדי מלכות ותכשיטים ובגדים יקרים כאלה
מפאת דתי פרם ומד, וא"כ לא היה אפשר להכיר תואר ושיחי רק

על כן אמרו מה שרלה להראות, הוא, את יפיה הכולל כלה, כי
לראות פניה לבד אינו כלום, כי הלא ידוע לכל כי טובת מראה היא,
מהם על פי הראיה ומהם על פי השמיטה. ואלשך: תלבש בגדי
מלכות ותכנס בו. עיין בעץ. עוד יש לפרש דהכי פריך המדרש,
כיון שכל מחשבתם היה לראות ושיחי ערומה ואחר כך שאר נשים
להבחין אח"כ מי היא היפה בנשים, ואילו נכנסה בבגדי מלכות היו
אומרים כי אין היופי מפאת עלמה, רק מחמת תכשיטי וגי בגדיה

מסורת המדרש
יט פריך דרבי
אליעזר פרק מח:
כ בראשית רבה סדר
נח לו, ו, שיר השירים
רבה פרשה ז, יד, על
פסוק ט, ילקוט דניאל
רמז תפרכא:
כא תמומא סדר
תלמי סימן יח. ילקוט
משלי רמז תפחקה:
—

אם למקרא
באדין גְּבַרְיָא אֵלֶךְ
כְּפָתוֹ בְּסַרְבְּלִיהוֹן
פִּטְשִׁיהוֹן וְכַרְבְּלִיהוֹן
וְלִבְשִׁיהוֹן וְרַמְזוּ
לְנוֹא אֵתָּן עֵרָא
יְקִרְתָּא:
(דניאל ג:כא)
בְּתַלְמוֹת מְקַרְטִין אֲרִי
בְּעִיר צִלְמֵם תִּבְדּוּהוּ:
(תהלים עג:ב)
—

משנת דרבי אליעזר

[יד] שלחה
ואמרה לו בו. וכן
הוא בגמרא (מגילה
יב, ב) ודיקוס מדכתיב
כאן ותמאן המלכה
ושיחי. וקודם לזה כתיב
כמה פעמים ושיחי
המלכה שמה קדים
שהמלכות טפלה לו
מחמת בעלה שהיא
מלך. אלא דלכך כתיב
כאן המלכה ושיחי לפי
שבזה איתו ראו
לה לזר עלמה יותר
ושהיא היה אהורייה
של אביה:
—

חידושי הר"ל
 [טו] פח זיקא
 בברייה. שהכנס
 מחמלא רוח עברתו
 וכמו שאיתא בגיטין
 ו, א) שאם תכנס
 תמור על מלאך.
 זה שכתוב ויקטף,
 שהקף בא מן הרוח
 הגיפה בו וכמו ק"ף
 מים שעל פני המים)
 ונפח בקטמיה
 וזרק גפריתא
 באתויה. לפי
 לון וחמתו בערה בו,
 שמת חמה שאדם
 הוא כחלים קטומים
 נאמר מטע, ואין לר"ך
 רק לנפחה ללבושה
 נרות או לזרוק עליו
 גפרית ומי הא
 מחטבת באש. ומפני
 שכתוב בלשון בערה
 בו, לכן חסם במלא
 כענין הכבדות
 אש הכבשן, או אולי
 חסמו לון המקרא
 ותלים יא, ו פחים
 גמלים) אש וגפרית
 ורוח ולעפות וגו',
 ואפשר לר"ך לומר
 ונפח בחטמו, ומפני
 שהחון עולה באפו
 וחוטמו לכן אמר נפח
 בחוטמו:

כהונה. וכן משמע בליקוט תהלים (תתח). ואפשר דמיימי לה הכא לומר שלעמיד ביום הדין בתחיית המתים ידונו לרשעים לפני אנשי עירו שיכירוהו או יושבי עירו כדי להגדיל בזיונו: נערמו מים. דרש ליה לון עירום, ופירוש נחטרטלו במים. והיינו שעל ידי רוח אף ה' שהיה חס נחטרטלו להתקרב במים ואז נטבעו בים: קינוגן דירידה. פירוש מלודתו, כלומר הפורעניות שבו נידון לפתור. ולפי שהרשעים נידונין ערומין בגיהנם כדלעיל, להכי נערמו המלרים בטולם הזה להראותם דוגמת פורענות העתיד לפני מותם. (יפה ענף): (טו) אמר הקב"ה למלאך. משום דקשה ליה מאי וחמתו בערה בו, וימלא חימה מצטי ליה, כמו וימלא המן חמה (להלן ג, ה). כזכודנלר הקמלי קמא (דניאל ג, יט). לכן אמר זה היה על ידי המלאך החמה שהבעיר אפו בו על פי ה' כדי לערעב שמחתו: חות פחם בכרסיה. כ"ל (יפה ענף). ופירושו רד וזרוק פחם בכירתו, ונפח באפר הכירה, וזרוק גפרית בתורו. והכל משל להבערת החמה (יפה ענף). ורלה לומר משום דבאמת לא היה עליה כל כך האשמה גדולה, משום שהקשה לשאול כעיר פרא שמתכוז אשתו לעיני העמים והשרים וכל הגמלאים בשושן למגדול ועד קטן, והוא גרם לו בזיונו הזה הנמרץ, רק שהקב"ה שלח מלאך החמה לעשות לו חמה עליה. וא"כ כך פירוש הכתוב ויקטוף המלך מאד, וכי תימא הלא היה לו לשום על לבו כי אין עליה אשמה כל כך, על זה אמר וחמתו בערה בו, שהחמה שמרקה בו על ידי מלאך החמה גברה עליו שלא בטבע ולא יכול להתאפק. (אלשיך): לא שככה

נערמו מים. ערוס מלבוט, ואיך שיך זה במים ואם אינו ענין במים תנהו ענין במלרים שנטשו ערומים על ידי המים: (טו) אמר רבי יוחנן וכו' קרא הקב"ה. כמו שאמר רבי יוחנן לעיל (יב) אמר למהומן נוטריקון למלאך חימה: שאינה שכיבה. לקמן פסוק אחר הדברים:

אָמַר רַבִּי נִתָּן: אֶף מִצְרִיִּים בְּרִידָתָן בַּיָּם לֹא נִידוּנוּ אֲלָא עֲרוּמִים, מַה שָּׁעַם, (שמות טו, ח) "וּבְרוּחַ אַפְיָךְ נִעְרַמוּ מִיָּם", וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר: אֵין הַרְשָׁע יוֹצֵא מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מֵרָאָה קְנִיגִין דִּירִידָה הַיָּאֵךְ הֵנָּה מִיְתַצִּיד:

טו [א. יב] "ויקצף המלך מאד וחקתו בערה בו", אמר רבי יוחנן: באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא למלאך הממונה על החמה: חות פח זיקא בכרסיה ונפח בקיטמיה וזרוק גופריתא באתוניה, אמר רבי יוחנן: כל אותן השנים משעה שנהרגה ושתיה עד שנכנסה אסתר לא שככה חמתו של אחשורוש, איתויון: והכתיב (לקמן ב, א) "בשך חמת המלך אחשורוש", אמר להם: בשוך חמת המלך אין כתיב כאן, אלא "בשך חמת המלך", שכיכה שאינה שכיכה, אימתי שככה חמתו בשנצלב המן, הדיא הוא דכתיב (לקמן ג, י) "ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי, וחקת המלך שככה", חמתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא:

חמתו. פירוש מה שכתב על וספי שלא עשה מאמרו, ומיימי לה הכא משום דקאמר שהמלאך הבעיר חמתו כולי האי. והאי דנקט משעה שנהרגה לומר שא"פ שנהרגה לא נח רוגזיה. (יפה ענף): והכתיב בשוך חמת המלך. דהיינו מה ששככה חמתו שהוא ליה על וספי והיה מתחרט על הריגתה כדלקמן: אלא בשוך. כ"ף הדמיון מורה דמיון של שכיכה: בשנצלב המן. שנתן העלה להרוג את וספי: חמתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. כמו שאמר למעלה ג, ו) כל מקום שנאמר מלך חסם במגילה זאת משמע קדש וחול, וכאן כתיב שככה ולא כתיב וחמת המלך אך רמז לשני שכיכות, של מלך העליון יתברך שמו, ושל מלך התחתון, וכדאיתא בפרק קמא דמגילה (טז, א):

מתנות כהונה

נערמו לון ערוס ועריה כלומר נחטרטלו בתוך המים: מראה קניגין בוי מראה אותו מלודתו שהוא ניגוד בו וזה בעיר ללמס תבזה: חות בוי לפי מה שמלאכי בספר אות אמת נראה להגיה חות פח זיקא באפיה (ואו בכרסיה) פירוש בטבעו ונפח בו' ופירוש רד ונפח רוח באפיו ונפח באפרו וזרק גפרית בתורו וכל זה הוא משל

להגדיל החמה: בשוך כף הדמיון מורה דמיון של שכיכה: חמתו של מלך כמו שאמר למעלה כל מקום שנאמר מלך חסם במגילה זו משמע קודש וחול וכאן כתיב שככה רמז לשתי שככות של מלך עליון יתברך שמו ושל מלך אבינו התחתון:

אם למקרא
 וברוח אפך נערמו
 מים נצבו כמו נד
 נזלים קפאו תרומת
 בלב ים:
 (שמות טו-ח)
 אחר הקב"ה
 האלה בשך חמת
 הפלך אחשורוש
 זכר את דשתי ואת
 אשר עשתה ואת
 אשר נגור עליה:
 (אסתר ב:א)
 ויתלו את המן
 על העץ אשר הכין
 למרדכי וחקת הפלך
 שקכה:
 (אסתר טז:ו)

